

ภาคีสมาชิกคนที่ ๑๒ ของสำนักวิทยาศาสตร์ ราชบัณฑิตยสภา (The Twelfth Associate Fellow of the Academy of Science, the Royal Society of Thailand)

สัญญา สุขพนินันท์

ภาควิชาพยาธิวิทยา คณะแพทยศาสตร์ศิริราชพยาบาล มหาวิทยาลัยมหิดล

ภาคีสมาชิก สาขาวิชาเวชศาสตร์ชั้นสูง ประเภทวิชาแพทยศาสตร์และทันตแพทยศาสตร์ สำนักวิทยาศาสตร์
ราชบัณฑิตยสภา, sanya.suk@mahidol.ac.th

บทนำ

หลังจากที่สำนักวิทยาศาสตร์ ราชบัณฑิตยสถาน (ราชบัณฑิตยสภาในปัจจุบัน) ได้แต่งตั้งภาคีสมาชิก ๑๑ คนแรกเมื่อ พ.ศ. ๒๔๗๗ แล้ว (สัญญา สุขพนินันท์และสุรพล อิศโรกรศีล, ๒๕๖๖) ก็ได้จัดการประชุมและเปิดรับสมทบสมาชิกเพิ่ม ผู้สนใจต้องเขียนใบสมัครพร้อมกับระบุสาขาวิชาที่สนใจได้เพียงสาขาเดียว โดยมีภาคีสมาชิก ๒ คนลงนามรับรอง ในรายงานการประชุมร่วมภาคีสมาชิกครั้งที่ ๑๖/๗๙ เมื่อวันที่ ๒๕ กันยายน ๒๔๗๙ ที่ประชุมมีมติรับสมทบสมาชิกรุ่นแรก ๔ ราย คือ สำนักธรรมศาสตร์และการเมือง ๓ ราย และสำนักวิทยาศาสตร์ ๑ ราย หลังจากเป็นสมทบสมาชิกรุ่นแรกมาแล้วไม่น้อยกว่า ๑ ปี ได้ค้นคว้าหาความรู้อันเป็นสาระในสาขาวิชาที่สมัครเมื่อเข้าเป็นสมทบสมาชิกรุ่นแรกเผยแพร่แก่ประชาชนแล้ว ต้องยื่นความจำนงต่อที่ประชุมภาคีสมาชิกเพื่อให้ลงมติรับรอง และเมื่อที่ประชุมลงมติรับรองด้วยเสียงข้างมากแล้ว จึงจะเป็นภาคีสมาชิกได้ (ราชกิจจานุเบกษา, ๒๔๗๗; ทรงสรรค์ นิลกำแหง, ๒๕๓๗) ปรากฏว่า สำนักวิทยาศาสตร์ได้ลงมติรับหลวงสิริแพทย์พิสุทธ์เป็นภาคีสมาชิกคนที่ ๑๒ ของสำนักวิทยาศาสตร์

หลวงสิริแพทย์พิสุทธ์ มีนามเดิมว่า สถาน ศิริเพ็ชร เกิดเมื่อวันที่ ๒๖ เมษายน ๒๔๓๙ ที่ตำบลคลองกระแชง อำเภอมือง จังหวัดเพชรบุรี บิดาชื่อเกริม มารดาชื่อเซย นายเกริมมีอาชีพทำนา เป็นบุตรชายของขุนวิจิตรมาตรา นายอำเภอมืองเพชรบุรี (รัตนารณ ญนิพันธุ์, ๒๕๐๘) หลวงสิริแพทย์พิสุทธ์เริ่มเรียนที่โรงเรียนวัดพลับพลาชัยเมื่อ พ.ศ. ๒๔๔๔ เรียนจบชั้นมัธยมที่โรงเรียนสวนกุหลาบวิทยาลัยเมื่อ พ.ศ. ๒๔๕๔ เข้าเรียนหลักสูตรแพทย์ประกาศนียบัตร ๔ ปีที่โรงเรียนราชแพทยาลัยเมื่อ พ.ศ. ๒๔๕๕ และสอบไล่ได้เมื่อ พ.ศ. ๒๔๕๙ (อโรคยา ปรมาลาภา, ๒๕๐๘) เป็นแพทย์ศิริราชรุ่น ๒๒ ซึ่งเป็นรุ่นสุดท้ายของโรงเรียนราชแพทยาลัย ท่านเป็นรุ่นพี่ของศาสตราจารย์ นายแพทย์เฉลิม พรหมมาส ภาคีสมาชิกรุ่นแรก แพทย์ศิริราชรุ่น ๒๓ หลักสูตรแพทย์ประกาศนียบัตร ๕ ปี คณะแพทยศาสตร์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

หลังจบการศึกษาวิชาแพทย์ หลวงสิริแพทย์พิสุทธ์ เข้ารับราชการเป็นนายแพทย์สุขาภิบาล กระทรวงนครบาล และได้เลื่อนตำแหน่งไปอยู่ที่โรงพยาบาลหลายแห่งตามลำดับดังนี้ คือ พ.ศ. ๒๔๖๒ เป็นนายแพทย์ประจำโรงพยาบาลคนเสียจริต พ.ศ. ๒๔๖๓ นายแพทย์ชั้นหนึ่งประจำโรงพยาบาลกลาง พ.ศ. ๒๔๖๔ นายแพทย์ตรวจเรือชั้นหนึ่ง ได้รับยศรองอำมาตย์เอก (๒๔๖๕) และบรรดาศักดิ์เป็นหลวงสิริแพทย์พิสุทธ์ (๒๔๗๑) ต่อมา

เมื่อวันที่ ๑๙ เมษายน พ.ศ. ๒๔๗๒ ได้รับทุนมูลนิธิร็อกกีเฟลเลอร์ เดินทางไปเรียนวิชาสาธารณสุขศาสตร์ ที่มหาวิทยาลัยจอห์นฮอปกินส์ ประเทศสหรัฐอเมริกา (ภาพที่ ๑) ได้รับประกาศนียบัตรทางสาธารณสุขศาสตร์ (Certificate of Public Health, C.P.H.) ใน พ.ศ. ๒๔๗๓ และปริญญาเอกทางสาธารณสุขศาสตร์ (Doctor of Public Health, Dr.P.H.) ใน พ.ศ. ๒๔๗๔ (อโรคยา ปรมาลาภา, ๒๕๐๘) พร้อมกับศาสตราจารย์ นายแพทย์ สวัสดิ์ แดงสว่าง (อ.สวัสดิ์) แพทย์ศิริราชรุ่น ๓๓ ซึ่งเป็นอาจารย์จากคณะแพทยศาสตร์และศิริราชพยาบาล จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย มีข้อน่าสังเกตว่า ในครั้งนั้นหลวงสิริแพทย์พิสุทธ์ใช้ชื่อภาษาอังกฤษว่า Luang Siribaed-bisuddhi ขณะที่ อ.สวัสดิ์ ใช้ชื่อภาษาอังกฤษว่า Svasti Daengsvang (The Johns Hopkins University, 1931) ขณะนั้น อ.สวัสดิ์ เพิ่งจบแพทย์มาได้เพียง ๒ ปี ยังไม่มีบรรดาศักดิ์เหมือนอย่างหลวงสิริแพทย์พิสุทธ์

ภาพที่ ๑ หลวงสิริแพทย์พิสุทธ์ (แถวหน้า ขวาสุด) กับศาสตราจารย์ นายแพทย์สวัสดิ์ แดงสว่าง (แถวหน้า คนที่ ๒ จากซ้าย) เมื่อครั้งรับปริญญาเอกทางสาธารณสุขศาสตร์จากมหาวิทยาลัยจอห์นฮอปกินส์ ประเทศสหรัฐอเมริกา

หลวงสิริแพทย์พิสุทธ์ได้ฝึกงานตามสถาบันต่าง ๆ ทั้งในสหรัฐอเมริกา ฝรั่งเศส และอังกฤษ เช่น Department of Health, Bureau of Laboratories, New York; Albany Department of Health; Department of Health, Lansing, Michigan; Alabama State Board of Health, Pasteur Institute และ Lister Institute และยังได้เข้าเรียน ณ มหาวิทยาลัยลอนดอน ประเทศอังกฤษ จนได้รับประกาศนียบัตรเวชศาสตร์เขตร้อนก่อนกลับประเทศไทยเมื่อ พ.ศ. ๒๔๗๔ ในตำแหน่งนายแพทย์ผู้ช่วยที่ปรึกษากรมสาธารณสุข ท่านได้เป็นหัวหน้ากองชันสูตรโรค กรมสาธารณสุข กระทรวงมหาดไทย เมื่อ พ.ศ. ๒๔๗๗ ต่อมา ได้เป็นหัวหน้ากองชันสูตรโรค กรมวิทยาศาสตร์การแพทย์ กระทรวงสาธารณสุข เมื่อ พ.ศ. ๒๔๘๕ (อโรคยา ปรมาลาภา, ๒๕๐๘) โดยที่อธิบดีกรมวิทยาศาสตร์การแพทย์คนแรกในขณะนั้นก็คือ ศาสตราจารย์ นายแพทย์เฉลิม พรหมมาส

ซึ่งได้รับโปรดเกล้าฯ แต่งตั้งเป็นราชบัณฑิตชุดแรกในปีเดียวกันนั้น หลวงสิริแพทย์พิสุทธ์ได้ทำงานในตำแหน่งนี้จนได้เงินเดือนขั้นสุดท้ายของชั้นเอก เดือนละ ๖๕๐ บาท

หลวงสิริแพทย์พิสุทธ์เป็นแพทย์เวชศาสตร์ชั้นสูง ทำงานในห้องปฏิบัติการ และมีความเชี่ยวชาญเรื่องแบคทีเรีย ท่านมีผลงานวิจัยวิชาการตีพิมพ์ในวารสารระดับนานาชาติ เท่าที่สืบค้นได้จาก Google Scholar คือ ๑) Siribaed L. *B. siamensis*, a pathogenic variety of *B. subtilis*. The Journal of Infectious Diseases. 1935 Sep 1:143-146. มีการตั้งชื่อสายเชื้อของแบคทีเรีย *Bacillus siamensis* ให้เป็นเกียรติแก่หลวงสิริแพทย์พิสุทธ์ว่า Siribaed strain และ ๒) Siribaed L. The pleural hairs of Culicine mosquito. The Philippine Journal of Science. 1936;60:267. นอกจากนี้ ยังมีผลงานที่ไปนำเสนอในที่ประชุมต่างประเทศ เช่น “Results of Syphilis Tests Performed in the National Health Laboratories of Siam, with Notes on their Comparisons between Wassermann and Kahn Tests, the Significance of Presumptive Test and Other Kinds of Antigen Employed” และ “Some Preliminary Notes from Study of Cholera and Related Vibrios in Siam. Their Transformations Resulting from Influences of Salicin and Nutrose.”

หลวงสิริแพทย์พิสุทธ์ยังเขียนบทความให้แก่หนังสือพิมพ์วิทยาศาสตร์ของกรมวิทยาศาสตร์ กระทรวงเศรษฐกิจ ซึ่งมีบรรณาธิการ คือ ดร.ตัว ลพานุกรม ภาควิชาชีววิทยาคนแรกอีกคนหนึ่ง บทความของหลวงสิริแพทย์พิสุทธ์ ระหว่าง พ.ศ. ๒๔๗๙-๒๔๘๒ ได้แก่ “แบคทีเรียคือมิตรภาพของเรา” (พิมพ์ตามที่ปรากฏในขณะนั้น), “ความเจริญของต้นไม้และสัตว์เกี่ยวข้องกับโรคต่าง ๆ อย่างไร”, “ความอัสสราจากการติดโรคต่าง ๆ ก้าวหน้าไปทางไหน” (พิมพ์ตามที่ปรากฏในขณะนั้น) และ “วิทยาศาสตร์กับสาธารณสุข” นอกจากนี้ หลวงสิริแพทย์พิสุทธ์มีบทบาทหน้าที่อื่น คือ เจ้าหน้าที่ป้องกันภัยทางอากาศ กระทรวงกลาโหม, กรรมการองค์การสงเคราะห์ประชาชนและครอบครัวทหารยามสงคราม, กรรมการวิสามัญพิจารณาร่างพระราชบัญญัติควบคุมมาตรฐานชีววัตถุ และยังเป็น Fellow of the Royal Society of Tropical Medicine and Hygiene และสมาชิกของ The American Public Health Association

หลวงสิริแพทย์พิสุทธ์ได้รับโปรดเกล้าฯ พระราชทานเครื่องราชอิสริยาภรณ์ตริตรารมณมกุฎไทย (๒๔๘๐) ตริตรารมณช้างเผือก (๒๔๘๓), เหรียญช่วยราชการเขตภายใน (๒๓๘๔), เหรียญจักรพรรดิมาลา (๒๔๘๖) และเหรียญบรมราชาภิเศก (๒๔๙๓) (อโรคยา ปรมาลาภา, ๒๕๐๘)

หลวงสิริแพทย์พิสุทธ์สมรสกับนางวลัยพรรณ (ยูนิพันธุ์) พี่สาวคนโตของ นพ.ใช้ ยูนิพันธุ์ (รัตนารมณ ยูนิพันธุ์, ๒๕๐๘) เมื่อวันที่ ๓๐ ธันวาคม ๒๔๖๒ มีบุตร ๓ คน คือ ๑. นางรัศมีเพ็ญ สมรสกับนายปาท ญ ป้อมเพชร, ๒. นายสุธี สมรสกับ น.ส.พรรณิ ยมาภัย และ ๓. นายสถาพร ในเดือนพฤศจิกายน ๒๔๙๔ หลวงสิริแพทย์พิสุทธ์เป็นหัวหน้าผู้แทนไทยไปประชุม Serological Conference ขององค์การอนามัยโลกที่ประเทศอินเดีย เมื่อกลับมาแล้ว ท่านเริ่มป่วยด้วยโรคหัวใจ มีอาการมากขึ้นตามลำดับและถึงแก่อนิจกรรมเพราะหัวใจวายเมื่อวันที่ ๗ เมษายน ๒๔๙๕ สิริอายุได้ ๕๖ ปี (อโรคยา ปรมาลาภา, ๒๕๐๘) หลังจากนั้นอีก ๒๔ ปี สำนักวิทยาศาสตร์จึงมีราชบัณฑิตเพิ่มขึ้นจากชุดแรกอีก ๗ คนเมื่อวันที่ ๑ กันยายน ๒๕๑๙ (นับเป็นราชบัณฑิตชุดที่ ๓ ที่ได้รับโปรดเกล้าฯ แต่งตั้งเพิ่ม) (ทรงสรรค์ นิลกำแหง, ๒๕๓๗)

เอกสารอ้างอิง

ทรงสรรค์ นิลกำแหง. (๒๕๔๗). ๖๐ ปี ราชบัณฑิตยสถาน. ในรายงานประจำปี ๒๕๓๗ ราชบัณฑิตยสถาน.

กรุงเทพฯ : สำนักงานราชบัณฑิตยสภา. หน้า ๑-๕๔.

รัตนภรณ์ ยูนิพันธ์. (๒๕๐๘). หนังสืออนุสรณ์งานพระราชทานเพลิงศพ หลวงและนางสิริแพทย์พิสุทธิ์ ณ วัดมกุฏกษัตริยาราม พ.ศ. ๒๕๐๘.

ราชกิจจานุเบกษา. วันที่ ๒๔ เมษายน ๒๔๗๗ เล่ม ๕๑ หน้า ๑๒๘-๑๔๖ (พระราชบัญญัติว่าด้วย ราชบัณฑิตยสถาน พุทธศักราช ๒๔๗๖).

สัญญา สุขพนิชนันท์, สุรพล อิศโรกรศีล. (๒๕๖๖). ภาคีสมาชิก ๑๑ คนแรกของสำนักวิทยาศาสตร์ ราชบัณฑิตยสภา. วารสารราชบัณฑิตยสภา ๒๕๖๖; ๔๘(๒): ๗๕-๙๓.

โอโรคยา ปรมาลาภา. พิมพ์ในงานพระราชทานเพลิงศพ หลวงสิริแพทย์พิสุทธิ์ และฌาปนกิจศพ นางวลัยพรรณ สิริแพทย์พิสุทธิ์ ณ วัดมกุฏกษัตริยาราม ๑๐ มีนาคม ๒๕๐๘

The Johns Hopkins University. (1931). Conferring of Degrees at the Close of the Fifty-fifth Academic Year. June 9, 1931. [2025 Apr. 17] chrome-extension: / / efaidnbmnnnibpcajpcglclefindmkaj/https://jscholarship.library.jhu.edu/server/api/core/bitstreams/36eeb80e-8c94-48a4-9470-af3186bc0c1d/content